

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра теорії та історії держави та права

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «Гене́за науки теорії держави і права»

вибіркових компонент освітньої програми

третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

081 Право 081 Law

Галузь знань – 08 Право

Спеціальність – 081 Право

Освітня кваліфікація – доктор філософії за спеціальністю 081 Право

(спеціалізація 12.00.01 – теорія та історія держави і права;

історія політичних і правових учень)

(Шифр за ОНП – ВК.03.1)

Кам'янець-Подільський 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави та права (протокол від 12.08.2024 № 1).

Розробники:

1. Професор кафедри теорії та історії держави та права ХНУВС, доктор юридичних наук, професор **Шульга А.М.**
2. Професор кафедри теорії та історії держави та права ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Волошенюк О.В.**

Рецензенти:

1. Доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент **Передерій О.С.**
2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Гудзь Т.І.**

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем – 8	<div>08 _____ право _____; <small>(шифр галузі) (назва галузі знань)</small></div> <div>081 _____ право _____; <small>(код спеціальності) (назва спеціальності)</small></div> <div>_____ аспірант _____ <small>(назва СВО)</small></div>	Навчальний курс - 2 Семестр - 3 Види контролю – екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 28 _____; <small>(години)</small> Семінарські заняття – 32 _____; <small>(години)</small> Практичні заняття – _____; <small>(години)</small> Лабораторні заняття – _____; <small>(години)</small> Самостійна робота – 60 _____; <small>(години)</small> Індивідуальні завдання: Курсова робота – _____ <small>(кількість; № семестру)</small> Контрольна робота – 1; 3 _____ <small>(кількість; № семестру)</small> Реферати (тощо) – 1 _____ 3 _____ <small>(кількість; № семестру)</small>		Лекції – 10 _____; <small>(години)</small> Семінарські заняття – 14 _____; <small>(години)</small> Практичні заняття – _____; <small>(години)</small> Лабораторні заняття – _____; <small>(години)</small> Самостійна робота – 96 _____; <small>(години)</small> Індивідуальні завдання: Курсова робота – _____ <small>(кількість; № семестру)</small> Реферати – _____ <small>(кількість; № семестру)</small>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: полягає у засвоєнні закономірностей генези та основних тенденцій розвитку науки «Теорія держави і права», з урахування отриманих протягом попереднього навчання знань із дисциплін теоретичного циклу та галузевих юридичних дисциплін. Вивчення цього курсу має важливе значення для підготовки юристів високої кваліфікації, воно підвищує професійний рівень юристів, допомагає орієнтуватись у правовій літературі, сприяє зростанню умінь мислити правовими категоріями.

Завдання: сприяти забезпеченню підготовки правників високої кваліфікації, готових і здатних брати участь у розбудові суверенної, правової, демократичної держави України. Це завдання може бути виконане в значній мірі шляхом засвоєння здобувачами вищої освіти найбільш загальних і основних закономірностей розвитку предмета і методології теорії держави і права, а також проблемних питань виникнення, структури і розвитку політології, філософії права, соціології права, методології права.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Гене́за науки теорії держави і права» має структурно-логічні зв'язки з такими дисциплінами як "Теорія держави і права", "Історія держави і права України", "Історія держави і права зарубіжних країн", "Історія вчень про державу й право", "Філософія права", "Політологія", "Соціологія права", "Методологія права" тощо.

Очікувані результати навчання: У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

1) на понятійному рівні: засвоєння особливостей предмету, методології теорії держави і права як юридичної науки, основних проблемних правничих категорій (понять), визначальних умов оптимального поєднання сучасного, новітнього правового матеріалу із традиційними, класичними для вітчизняного правознавства розробками;

2) на фундаментальному рівні: усвідомлення закономірностей розвитку філософсько-правових, політологічних і соціологічно-правових знань, процесів диференціації й інтеграції політико-правових знань та їх впливу на формування загальної теорії держави і права, закономірностей розвитку системи юридичних наук;

3) на практично-творчому рівні: оволодіння фундаментальними (основоположними) поняттями юридичного світогляду і правового мислення, отримання чітких уявлень про поєднання елементів юридичного, філософського та історичного у предметі теорії держави і права, про процеси антропологізації юридичної науки, закономірності розвитку юридичної термінології, зростання практичної значущості загальнотеоретичних досліджень в сучасних умовах тощо.

вміти:

1) на репродуктивному рівні: демонструвати розуміння причин, наслідків, закономірностей розвитку теоретико-правових знань в контексті сучасних цивілізаційних процесів, володіти сучасними методами наукового дослідження, вміти застосовувати їх в процесі вирішення правової проблематики, в тому числі шляхом генерації нових ідей, юридично коректно оцінювати правові явища, діалектично мислити правовими категоріями;

2) на евристичному рівні: готувати наукові доповіді, реферати, самостійно працювати з першоджерелами, науковою літературою, визначати власну позицію у своїй професійній діяльності, орієнтуючись на проблемні питання, пов'язані із функціонуванням права як соціального інституту;

на творчому рівні: застосовувати набуті знання і навички у процесі вивчення інших юридичних дисциплін, на практиці, збагачувати власну професійну правову культуру, свої юридичні знання теоретичного характеру шляхом самоосвіти (самовдосконалення).

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни

Інтегральна компетентність	Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-іноваційної діяльності у сфері права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, впровадження інновацій в практично-перетворювальну діяльність.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
	ЗК-2	Здатність розробляти наукові проекти та управляти ними.
	ЗК-4	Здатність усно і письмово презентувати результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК-1	Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі права та дотичних до неї міждисциплінарних напрямів і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з права та суміжних галузей.
	СК-2	Здатність застосовувати методи правового і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.
	СК-5	Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації.
	СК-6	Здатність здійснювати експертну діяльність у сфері права.

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. «Філософія права як передумова виникнення теорії держави і права».

Особливості філософського осмислення державно-правового життя суспільства у різні епохи. Антична філософія права. Філософія права середньовіччя. Філософія права у Новий час. Філософія права в Російській імперії. Філософія права у 20 ст. Українська філософсько-правова думка. Сучасне розуміння філософії права, її структура.

ТЕМА № 2. «Філософсько-правові категорії у теорії держави і права».

Правова реальність, природа права як об'єкти наукового осмислення. Право як цінність і правові цінності. Гуманізм як філософсько-правова категорія Свобода, рівність і справедливість як базові філософські категорії та світоглядні засади юриспруденції. Динаміка розвитку наукових уявлень про свободу, рівність і соціальну справедливість. Категорія правового прогресу як предмет наукового пізнання.

ТЕМА № 3. «Політологія як передумова виникнення теорії держави і права».

Вивчення і викладання знань про політику в історії людства. Політичні погляди часів античності. Політичні теорії епохи середньовіччя. Політичні вчення Нового часу. Виникнення політології як самостійної науки. Основні фактори, які сприяли виникненню політології як науки. Стадії розвитку політології. Структура політичної науки. Американська асоціація політичних наук. Міжнародна асоціація політичних наук. Співвідношення політології та теорії держави і права. Правова політологія.

ТЕМА № 4. «Категорії політології у теорії держави і права».

Політологічні парадигми розвитку суспільства. Політика, політичні відносини, політична діяльність, політична система, політична свідомість, держава як об'єкти наукового осмислення. Партійна та виборча системи як компоненти політичної системи. Феномен політичної влади, закономірності її функціонування, розвитку та реалізації у суспільстві. Теорія політичних конфліктів. Право і політика. Правова політика. Політичні реформи і революції. Політична ідеологія і політична культура.

ТЕМА № 5. «Соціологія права як передумова виникнення теорії держави і права».

Соціологічний підхід до розкриття сутності правових явищ. Особливість соціології права як науки. Історіографічний аспект соціології права. Комплексна природа наукових соціолого-правових досліджень. Співвідношення соціології права і загальної теорії права. Методологія соціології права і методологія теорії держави та права.

ТЕМА № 6. «Соціолого-правові категорії у теорії держави і права».

Категоріально-понятійний апарат соціології права і теорії держави та права, їх співвідношення. Соціальна обумовленість права. Виникнення і розвиток соціологічного підходу до права. Соціологія права і законотворчість. Соціологія правозастосовної діяльності. Соціологія права і

правосвідомість населення. Соціологія девіантної поведінки. Соціальна ефективність права.

ТЕМА № 7. «Виникнення і розвиток методології дослідження права і держави».

Методологія як загальнонаукове явище. Філософія і загальна теорія права і держави. Загальнонаукова методологія і методологія пізнання права і держави. Категорії методологічного юридичного мислення: історичне і логічне; конкретне і абстрактне; явище і сутність; форма і зміст та ін.

Гене́за вчення про методологію державознавства. Загальні закономірності виникнення і розвитку теоретичних знань про державу і право. Необхідність і практична цінність теоретичного опанування державно-правовими явищами. Обумовленість уявлень про державу і право загальним рівнем знань свого часу, конкретно-історичними, економічними і політичними умовами суспільного життя. Історизм, конкретність, достовірність і різноманіття наукових підходів до дослідження держави і права. Рівні дослідження державно-правових явищ: емпіричний, теоретичний, методологічний, аксіологічний, ідеологічний. Методологічні засади формування юридичної терміносистеми. Подолання міфотворчості, утопізму і вульгаризму в аналізі державно-правових явищ. Антидогматичне сприйняття держави і права. Методологічний монізм та плюралізм.

ТЕМА №8. «Виникнення теорії держави і права як науки».

Енциклопедія права як передумова виникнення теорії держави і права. «Вступ до юридичної спеціальності» («Юридична деонтологія») як навчальна дисципліна і сучасна «енциклопедія права». Використання термінопоняття «Енциклопедія права і держави» в сучасній загальнотеоретичній юриспруденції. Перші загальнотеоретичні вчення про право і державу як передумова виникнення науки «теорія держави і права» (М. Коркунов, Г. Шершеневич, П. Сорокін, Л. Петражицький та ін.). Перші наукові праці і навчальні посібники з теорії держави і права. Наукова спеціальність 12.00.01. Особливість понятійного апарату теорії держави і права як науки. Підходи до теоретичного опанування державно-правовими явищами у світі. Розуміння юриспруденції представниками англо-американської юридичної науки. Формування наукових засад дослідження держави і права у континентальній Європі.

ТЕМА № 9. «Предмет теорії держави і права: статика та динаміка».

Теорія держави і права як єдина наука, що вивчає державу і право. Вчення про діалектичний взаємозв'язок держави і права. Закономірність і випадковість розвитку державно-правових явищ. Онтологічна і гносеологічна складові теорії держави і права, її структура. Поєднання елементів юридичного, філософського та історичного у предметі теорії держави і права. Міждисциплінарний характер теорії держави і права. Процеси диференціації й інтеграції політико-правових знань, їх вплив на розвиток об'єкта та предмета теорії держави і права. Чинники, що спричиняють розширення, поглиблення, звуження та переосмислення предмета теорії держави і права.

ТЕМА № 10. «Розвиток системи юридичних наук у XX-XXI ст. і теорія держави та права».

Класифікація наук. Сучасна система юридичних наук. Розвиток фундаментальних та галузевих юридичних наук. Юридична наука та модернізація юридичної освіти. Системні зв'язки між юридичними науками. Проблематика заідеологізованості, міфологізованості та псевдонауковості, стану депарадигмальності, стихійності та методологічної недосконалості юридичної науки. Роль та місце теорії держави і права в системі юридичних наук. Юридична герменевтика і теорія держави та права. Порівняльне правознавство і теорія держави та права.

ТЕМА №11. «Динамізм концепцій і понять теорії держави і права».

Соціологізація юридичної науки. Теорія правової системи і теорія держави та права. Динаміка розвитку уявлень про правову систему. Чинники, що впливають на розвиток правових систем та їх окремих компонентів. Євроінтеграційні проблеми розвитку та функціонування національних правових систем.

Антропологія права та антропологізація юридичної науки. Причини і чинники антропологізації юридичної науки. С. Дністрянський, Х. Лаутерпахт, Р. Лемкін, П. Недбайло та їх внесок в антропологізацію юридичної науки. Антропоцентрична теорія права М. Патей-Братасюк як спроба подолання державоцентристської теорії права, законницького образу права, відображення тенденції до розуміння права як формально-змістовного втілення духовних цінностей: справедливості, свободи, добра, правової рівності, поваги до людської гідності, спільного блага тощо.

Розвиток вчень про принцип верховенства права, співвідношення права і закону, правовий закон. Сучасні підходи до праворозуміння і теорія держави та права. Проблема праворозуміння і теорія правової кваліфікації поведінки суб'єктів права. Багатоманітність підходів до розуміння правосвідомості, її структурних елементів.

ТЕМА № 12. «Розвиток теорії держави і права у XX-XXI ст.».

Основні тенденції та напрями розвитку теорії держави у радянський та пострадянський період. Вчення про демократичну, правову, соціальну державу, їх пристосування до новітніх умов. Розвиток теорії державного управління в умовах ідеологізації та деідеологізації юридичної науки. Формування уявлень про механізм держави, про співвідношення державної та муніципальної влади.

Основні тенденції та напрями розвитку теорії права у радянський та пострадянський період. Догматичний та плюралістичний підходи до праворозуміння. Універсалізація теорії права, розвиток синтетичних підходів до права. Проблема багатоджерельності права, її вирішення представниками різних правових шкіл. Розвиток вчень про систему права, механізм і засоби правового регулювання, реалізацію права. Теорія правовідносин, її основні представники. Багатоманітність підходів до розуміння правосвідомості, її структурних елементів. Теорія ефективності права, її модифікації.

Гене́за теорії юридичного процесу. Юридичне доказування як наукова теорія (Д.О. Бочаров). «Теорія правової системи» як модель нової концепції курсу «Теорія держави і права» (В.М. Карташов).

ТЕМА №13. «Перспективні напрями розвитку теорії держави і права як науки».

Інновації та сучасні тренди в традиційній юриспруденції. Інноваційне право та законодавство про інноваційну діяльність. Трансформація політики й ідеології державотворення під впливом процесів глобалізації, інтеграції. Зв'язок динаміки вітчизняного правознавства з європеїзацією правового регулювання. Юридична конвергенція, її вплив на сучасну теорію системи права і правової системи. Мультикультуралізм та правовий плюралізм. Парадигма правового порядку у епоху постмодернізму. Удосконалення прогностичної функції теорії держави і права з використанням новітнього інструментарію. Зростання практичної значущості загальнотеоретичних досліджень в сучасних умовах.

ТЕМА № 14. «Вплив новітніх технологій на розвиток теорії держави і права».

Актуалізація питань співвідношення морально-етичного, релігійно-світоглядного та правового регулювання у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, генної інженерії, медицини, робототехніки, штучного інтелекту. Новітні технології та захист прав людини. Інтегральна взаємодія віртуального та фізичного світу, юридичні аспекти існування змішаного, кіберфізичного простору. Формування концептів «електронного урядування» та «електронної демократії». Антропогенний вплив на навколишнє природне середовище, його теоретико-правове осмислення.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема №1. Філософія права як передумова виникнення теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №2. Філософсько-правові категорії у теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	

Тема №3. Політологія як передумова виникнення теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №4. Категорії політології у теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №5. Соціологія права як передумова виникнення теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №6. Соціолого-правові категорії у теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №7. Виникнення і розвиток методології дослідження права і держави.	10	2	4	0	0	4	
Тема №8. Виникнення теорії держави і права як науки.	8	2	2	0	0	4	
Тема №9. Предмет теорії держави і права: статика та динаміка.	8	2	2	0	0	4	
Тема №10. Розвиток системи юридичних наук у XX-XXI ст. і теорія держави та права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №11. Динамізм концепцій і понять теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №12. Розвиток теорії держави і права у XX-XXI ст.	10	2	4	0	0	4	
Тема №13. Перспективні напрями розвитку теорії держави і права як науки.	10	2	2	0	0	6	
Тема №14. Вплив новітніх технологій на розвиток теорії держави і права.	10	2	2	0	0	6	
Всього за семестр №1	120	28	32			60	Екзамен

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема №1. Філософія права як передумова виникнення теорії держави і права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №2. Філософсько-правові категорії у							

теорії держави і права.	8	0	0	0	0	8	
Тема №3. Політологія як передумова виникнення теорії держави і права.	8	0	2	0	0	6	
Тема №4. Категорії політології у теорії держави і права.	8	0	0	0	0	8	
Тема №5. Соціологія права як передумова виникнення теорії держави і права.	8	0	2	0	0	6	
Тема №6. Соціолого-правові категорії у теорії держави і права.	8	0	0	0	0	8	
Тема №7. Виникнення і розвиток методології дослідження права і держави.	10	0	0	0	0	10	
Тема №8. Виникнення теорії держави і права як науки.	8	2	2	0	0	4	
Тема №9. Предмет теорії держави і права: статика та динаміка.	8	0	0	0	0	8	
Тема №10. Розвиток системи юридичних наук у XX-XXI ст. і теорія держави та права.	8	2	2	0	0	4	
Тема №11. Динамізм концепцій і понять теорії держави і права.	8	0	0	0	0	8	
Тема №12. Розвиток теорії держави і права у XX-XXI ст.	10	2	2	0	0	6	
Тема №13. Перспективні напрями розвитку теорії держави і права як науки.	10	2	2	0	0	6	
Тема №14. Вплив новітніх технологій на розвиток теорії держави і права.	10	0	0	0	0	10	
Всього за семестр №1	120	10	14			96	Екзамен

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література
	Тема № 1: Філософія права як передумова виникнення теорії держави і права	
	1. Поняття і структура філософії права. 2. Генеза і розвиток філософсько-правових вчень. 3. Взаємозв'язок філософії права та теорії держави і права.	Основна: 1, 4, 7 Додаткова: 1, 2, 25, 45, 51, 61, 65, 68, 69, 72, 74, 76, 81, 101, 110
	Тема №2. Філософсько-правові категорії у теорії держави і права	
	1. Філософське осмислення сутності держави і сутності права. 2. Право як цінність і правові цінності. 3. Свобода, рівність і справедливість як базові філософські категорії та світоглядні засади юриспруденції.	Основна: 1, 4, 7 Додаткова: 19, 20, 26, 30, 50, 61, 74, 77, 87, 92, 99, 101

	4. Категорія правового прогресу як предмет наукового пізнання.		
	Тема № 3: Політологія як передумова виникнення теорії держави і права		
	1. Виникнення політології, її розвиток та структура. 2. Історія світової політичної думки. 3. Співвідношення політології та теорії держави і права	Основна: 2, 3, 5 Додаткова: 11, 51, 54, 57, 71, 84, 85, 105, 113, 114	
	Тема №4. Категорії політології у теорії держави і права		
	1. Основні об'єкти наукового осмислення у політичній сфері. 2. Політична, виборча та партійна системи, їх співвідношення. 3. Політичні та юридичні аспекти демократії. 4. Право і політика. Правова політика.	Основна: 2, 3, 5 Додаткова: 14, 21, 43, 44, 48, 49, 54, 67, 82, 84, 85, 95, 112, 113, 114. 117	
	Тема № 5: Соціологія права як передумова виникнення теорії держави і права		
	1. Виникнення та розвиток соціології права. 2. Основні наукові школи в сучасній соціології права. 3. Співвідношення соціології права та теорії держави і права.	Основна: 2, 5, 6 Додаткова: 12, 51, 59, 100, 116	
	Тема №6. Соціолого-правові категорії у теорії держави і права		
	1. Основні поняття і категорії соціології права. 2. Соціологія девіантної поведінки. 3. Соціальна ефективність права.	Основна: 2, 5, 6 Додаткова: 12, 59, 88, 100	
	Тема № 7: Виникнення і розвиток методології дослідження права і держави		
	1. Закономірності розвитку теоретико-правової методології. 2. Система методів дослідження права і держави. 3. Категорії методологічного юридичного мислення. 4. Методологічні аспекти формування юридичної термінології.	Основна: 1, 3, 5 Додаткова: 3, 39, 40, 46, 58, 63, 64, 96, 106	
	Тема № 8: Виникнення теорії держави і права як науки		
	1. «Енциклопедія права» як передумова виникнення загальнотеоретичної юридичної науки. 2. Загальна теорія права як передумова виникнення загальнотеоретичної юриспруденції. 3. Юридична деонтологія і загальнотеоретична юриспруденція. 4. Наукова спеціальність 12.00.01.	Основна: 1, 2, 5 Додаткова: 39, 51, 98, 102	
	Тема №9. Предмет теорії держави і права: статика та динаміка		
	1. Загальнотеоретичне вчення про діалектичний взаємозв'язок держави і права. 2. Структура теорії держави і права. 3. Закономірність і випадковість розвитку державно-	Основна: 2, 3, 5 Додаткова: 34, 39, 42, 75	

	<p>правових явищ.</p> <p>4. Чинники, що спричиняють переосмислення предмета теорії держави і права.</p>	
	<p>Тема № 10: Розвиток системи юридичних наук у XX-XXI ст. і теорія держави та права</p>	
	<p>1. Класифікація наук і сучасна система юридичних наук.</p> <p>2. Роль та місце теорії держави і права в системі юридичних наук.</p> <p>3. Юридична герменевтика і теорія держави та права.</p>	<p>Основна: 2, 3, 5</p> <p>Додаткова: 27, 34, 38, 39, 64, 70, 102</p>
	<p>Тема №11. Динамізм концепцій і понять теорії держави і права</p>	
	<p>1. Динаміка розвитку уявлень про правову систему.</p> <p>2. Антропологія права та антропологізація юридичної науки.</p> <p>3. Розвиток учень про принцип верховенства права, співвідношення права і закону, правовий закон.</p>	<p>Основна: 2, 3, 4</p> <p>Додаткова: 4, 8, 17, 21, 25, 26, 35, 47, 53, 54, 55, 56, 74, 89, 108, 109, 110, 111, 117</p>
	<p>Тема № 12: Розвиток теорії держави і права у XX-XXI ст.</p>	
	<p>1. Сучасний стан розвитку загальнотеоретичного вчення про демократичну, правову, соціальну державу.</p> <p>2. Праворозуміння: сучасний стан розвитку загальнотеоретичного вчення.</p> <p>3. Теорія правосвідомості: сучасний стан розвитку.</p> <p>4. Теорія юридичного процесу.</p>	<p>Основна: 2, 3, 4</p> <p>Додаткова: 9, 13, 23, 24, 34, 64, 66, 78, 83, 86, 100, 104, 105, 116</p>
	<p>Тема №13. Перспективні напрями розвитку теорії держави і права як науки</p>	
	<p>1. Інновації та сучасні тренди в традиційній юриспруденції.</p> <p>2. Держава і право в умовах глобалізації та інтеграції.</p> <p>3. Юридична конвергенція, її вплив на сучасну теорію правових систем.</p> <p>4. Мультикультуралізм та правовий плюралізм.</p>	<p>Основна: 2, 3, 4</p> <p>Додаткова: 10, 15, 28, 29, 31, 33, 37, 80, 91, 97</p>
	<p>Тема №14. Вплив новітніх технологій на розвиток теорії держави і права</p>	
	<p>1. Формування концептів «електронного урядування» та «електронної демократії».</p> <p>2. Право і робототехніка: теорія і практика.</p> <p>3. Штучний інтелект, моральні та правові аспекти його розвитку.</p> <p>4. Новітні технології та захист прав людини.</p>	<p>Основна: 1, 4, 5</p> <p>Додаткова: 5, 6, 22, 32, 36, 41, 52, 60, 62, 73, 79, 89, 94, 103, 118</p>

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна.
2. Взаємозв'язок філософії права і теорії права.
3. Антична філософія права.
4. Філософія права середньовіччя.
5. Правова реальність як об'єкт наукового осмислення.
6. Правова аксіологія як напрям філософії права.
7. Історичні витоки української філософсько-правової думки.
8. Політичні погляди часів античності.
9. Політичні теорії епохи середньовіччя.
10. Політичні вчення Нового часу.
11. Співвідношення політології та теорії держави і права.
12. Об'єкт і предмет політології.
13. Етапи розвитку юридичної соціології.
14. Соціологія юридичної діяльності.
15. Соціологія права і законотворчість.
16. Соціологія правозастосовної діяльності.
17. Соціальна ефективність права.
18. Поняття і основні характеристики наукового пізнання.
19. Феноменологічний та герменевтичний підходи до дослідження правової реальності.
20. Правові поняття та правові категорії як наукові абстракції.
21. Діалектична методологія дослідження державно-правових явищ.
22. Процеси диференціації й інтеграції політико-правових знань.
23. Енциклопедія права.
24. Категорії теорії права.
25. Категорії теорії держави.
26. Сучасна система юридичних наук.
27. Загальнотеоретична юриспруденція в системі юридичних наук.
28. Герменевтика: правова і філософська.
29. Антропоцентрична теорія права.
30. Верховенство права і закону.
31. Типологія праворозуміння.
32. Теорія юридичного процесу.
33. Теорія правової системи.
34. Вплив глобалізації на розвиток права.
35. Електронне урядування: теорія і практика.
36. Електронна демократія: теорія і практика.
37. Юридична конвергенція як загальнотеоретичне поняття.
38. Інтернет-право: теорія і практика.
39. Віртуалізація у праві як загальнотеоретичне поняття.
40. Право і робототехніка: теорія і практика.

5.1.3. Теми наукових робіт

1. Особливості філософського осмислення державно-правового життя суспільства у різні епохи.
2. Вивчення і викладання знань про політику в історії людства.
3. Соціологія права і правосвідомість населення.
4. Правова політика.
5. Чинники, що спричиняють розширення та звуження предмета теорії держави і права.
6. Рівні дослідження державно-правових явищ.
7. Подолання міфотворчості, утопізму і вульгаризму в аналізі державно-правових явищ.
8. Формування наукових засад дослідження держави і права у континентальній Європі.
9. Юридична герменевтика і теорія держави та права.
10. Теорія ефективності права, її модифікації.

6. Методи навчання

Процес викладання навчальної дисципліни «Гене́за науки теорії держави і права» створює всі підстави для отримання здобувачами вищої освіти належних теоретичних знань та практичних вмінь і навичок. У навчальному процесі поєднуються традиційні методи викладання у вищих навчальних закладах (проблемний, евристичний, репродуктивний), прийоми та форми викладання (лекція, семінарське заняття), що передбачають використання найновіших технічних засобів, активних форм навчання (тестів), різнопланової науково-дослідної роботи слухачів під безпосереднім керівництвом викладача.

Метою лекційного курсу є характеристика основних категорій, особливостей тематики та проблемних аспектів відповідних тем. Лекції більшою мірою виконують настановно-методичну функцію. В них висвітлюються найважливіші, проблемно-концептуальні, методологічні аспекти окремих тем, висловлюються рекомендації щодо напрямків та методики самостійної роботи аспірантів над кожною з тем курсу.

Аудиторні заняття проводяться у формі семінарських занять, які є засобом закріплення та поглиблення знань, отриманих на лекціях та під час самостійної роботи. Готуючись до семінару, здобувач вчиться узагальнювати знання, отримані з різних джерел: з навчально-методичної та науково-монографічної літератури, нормативно-правових актів, засобів масової інформації тощо. Протягом семінарського заняття здобувачі повинні під керівництвом викладача брати участь у дискусії та виступати з тезами щодо попередньо визначених питань, заслуховувати та обговорювати реферати, заздалегідь підготовлені здобувачами вищої освіти.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення рекомендованих правових джерел та літератури, а також нових публікацій, які не увійшли до методичних рекомендацій, з використанням каталогів та пошукової системи бібліотеки Університету, інтернет-ресурсів тощо.

Згрупувавши зібраний матеріал з окремих питань, здобувач вивчає його, аналізує та складає конспект відповіді. Самостійна робота включає також підготовку схем, таблиць до окремих тем, глосаріїв, що розкривають зміст основних категорій теорії держави і права.

Індивідуальна робота передбачає виконання рефератів за темами семінарських занять, а також за темами, що розраховані на самостійне вивчення.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Необхідність і практична цінність теоретичного опанування державно-правовими явищами.
2. Поняття і структура філософії права.
3. Генеза і розвиток філософсько-правових вчень.
4. Філософське осмислення сутності держави і сутності права.
5. Право як цінність і правові цінності.
6. Виникнення політології, її розвиток та структура.
7. Історія світової політичної думки.
8. Співвідношення політології та теорії держави і права.
9. Основні об'єкти наукового осмислення у політичній сфері.
10. Право і політика. Правова політика.
11. Виникнення та розвиток соціології права.
12. Основні наукові школи в сучасній соціології права.
13. Основні поняття і категорії соціології права.
14. Співвідношення соціології права і загальної теорії права.
15. Соціальна ефективність права.
16. Закономірності розвитку теоретико-правової методології.
17. Система методів дослідження права і держави.
18. Категорії методологічного юридичного мислення.
19. Методологічні аспекти формування юридичної термінології.
20. «Енциклопедія права» як передумова виникнення науки «Теорія держави і права».
21. «Вступ до юридичної спеціальності» («Юридична деонтологія») як навчальна дисципліна і сучасна «енциклопедія права».
22. Використання термінопоняття «Енциклопедія права і держави» в сучасній загальнотеоретичній юриспруденції.
23. Перші загальнотеоретичні вчення про право і державу.
24. Перші наукові праці і навчальні посібники з теорії держави і права.
25. Наукова спеціальність 12.00.01.
26. Особливість категоріально-понятійного апарату теорії держави і права.
27. Класифікація наук і сучасна система юридичних наук.
28. Роль та місце теорії держави і права в системі юридичних наук.
29. Розуміння юриспруденції представниками англо-американської юридичної науки.
30. Вчення про діалектичний взаємозв'язок держави і права.

31. Теорія держави і права як єдина наука, що вивчає державу і право.
32. Юридична герменевтика і теорія держави та права.
33. Антропологія права та антропологізація юридичної науки.
34. Антропоцентрична теорія права (М. Патей-Братасюк).
35. Універсалізація теорії права, розвиток синтетичних підходів до права.
36. Порівняльне правознавство і теорія держави та права.
37. Основні тенденції та напрями розвитку теорії держави у радянський та пострадянський період.
38. Сучасний стан розвитку загальнотеоретичного вчення про демократичну державу.
39. Сучасний стан розвитку загальнотеоретичного вчення про правову державу.
40. Сучасний стан розвитку загальнотеоретичного вчення про соціальну державу.
41. Формування уявлень про механізм держави, про співвідношення державної та муніципальної влади.
42. Право і закон: сучасний стан розвитку теорії.
43. Принцип верховенства права: сучасна теорія і практика
44. Принцип верховенства закону: сучасна теорія і практика
45. Сучасна типологія праворозуміння.
46. Проблема багатоджерельності права, її вирішення представниками різних правових шкіл.
47. Генеза і розвиток теорії юридичного процесу.
48. Праворозуміння: сучасний стан розвитку загальнотеоретичного вчення.
49. Сучасний стан розвитку загальнотеоретичного вчення про структуру правосвідомості.
50. Теорія юридичного процесу: сучасний стан розвитку.
51. «Теорія правової системи» як модель курсу «Теорія держави і права».
52. Глобалізація і теорія державного суверенітету.
53. Європеїзація права і правопорядку в Україні: теорія і практика.
54. Теорія «електронного урядування».
55. Теорія «електронної демократії».
56. Юридична конвергенція і сучасна теорія правової системи.
57. Інтернет-право: теорія і практика.
58. «Віртуалізація у праві» в контексті теорії та практики сучасної юриспруденції.
59. Правові і етичні аспекти розвитку штучного інтелекту.
60. Право і робототехніка: теорія і практика.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути: екзамени

(комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} = \left(\begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за семестр} \end{array} \right) / 2 * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін

відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали на навчальній дисципліні} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали на навчальній дисципліні} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Критерії оцінювання навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Модульний контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи.	Отримати за модульний контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в	Оцінка за	Оцінка
----------	-----------	--------

балах		національною шкалою	Оцінка	Пояснення
12	97-100	Відмінно («зараховано»)	А	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
11	94-96			
10	90-93			
9	85-89	Добре («зараховано»)	В	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінена числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками
8	80-84			
7	75 – 79		С	«Добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією–двома значними помилками.
6	70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , але прогалини не несуть істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконана , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками
5	65-69			
4	60-64		Е	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , деякі практичні навички роботи несформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінена числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , потрібні практичні навички роботи несформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконана , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
2	21-40			
1	1–20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу неосвоєний , потрібні практичні навички роботи несформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

Основна література:

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.2 : Філософія права / редкол.: С.І. Максимов (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 1128 с.
2. Загальна теорія права. Нормативний курс: підручник для студ.-юристів; за ред. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 596 с.
3. Кельман М.С., Стратонов В.М. Теорія держави та права. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.
4. Кравчук М.В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти). Тернопіль: Екон. думка, 2016. 420 с.
5. Попович В.М. Теорія держави і права: концепція, праксеологія та методологія розвитку: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 384 с.
6. Соціологія права / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, Ю. О. Левченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 356 с.
7. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. ; за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2017. 208 с.

Додаткова література:

1. Аракелян Р. М. Становлення вчення про правову політику в теорії права наприкінці XIX – на початку XX століття. *Право і суспільство*. 2021. № 2. С. 3-11.
2. Бабкін В.Д. Філософія права та загальна теорія держави і права: проблеми взаємодії. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2013. Вип.12. С.3-8.
3. Балинська О., Ященко В. Методологічні засади юридичного прагматизму. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 20–30.
4. Белов Д.М., Белова М.В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 74. С. 85–90.
5. Беляков К. І. Понятійні та методологічні основи регулювання нових типів інформаційних відносин: "віртуальні правовідносини". *Lex Portus*, 2016. № 2. С. 47-63. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/6745>
6. Бистрова Ю. В. «Віртуалізація» у праві: сучасне праворозуміння та проблеми термінологічної визначеності. *Теорія та практика сучасної юриспруденції* : матеріали XIII Всеукр. наук.-практ конф., 25 жовт. 2017 р. Харків, 2017. С. 143–145.

7. Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 4 (28). С. 161–168.
8. Богуцький П. Про використання системного підходу в досягненні цілісності системи права. *Право України*. 2015. № 6. С. 157–164.
9. Бородин І. Соціальна, правова держава - її ознаки, атрибути та символи / І. Бородин, А. Желяк // *Evropský politický a právní diskurz*. 2019. Volume 6. Issue 2. S. 72-79. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/40214>
10. Васильєв С.В. Механізм юридичної конвергенції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №5. С. 17-22. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/4.pdf>
11. Вдовичин І.Я. Ідея циклічності в політико-правовій думці (Дж. Віко). *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2016. Вип. 3. С. 10-25.
12. Вісьтак І.Я. Методологічні аспекти дослідження соціологічної концепції права у США. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79: ч. 2. С. 395-401. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/64-1.pdf>
13. Вовк П. В. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 19-23. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16856>
14. Волошенюк О.В. Дорадча демократія: модернізація чи криза народовладдя? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 66. С. 36-41.
15. Волошенюк О. В. Переваги і недоліки політики мультикультуралізму. *Форум Права*. 2019. № 56(3). С. 6–12.
16. Волошенюк О.В. Розширювальне тлумачення норм національного і міжнародного права. *Форум Права*. 2024. № 1 (78). С. 77-87.
17. Волошенюк О.В. Теоретична характеристика категорії «фундаментальні права людини». *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. №2. С. 15-19.
18. Волошенюк О.В. Тіньові феномени у політико-правовій реальності. *Форум Права*. 2023. № 1 (74). С. 90–97.
19. Вороніна І.М. Теоретичні основи дослідження класифікації правових цінностей. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 6. С. 177-183.
20. Гайворонюк Н. В. З історії філософсько-правової думки: Лон Фуллер про моральність права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 252–254.
21. Гільбург А.М. Політична та правова системи суспільства: співвідношення та взаємодія. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 26–30.
22. Гиляка О. С. Новітні технології та права людини: аналіз деяких критичних проблем цифрової ери. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 2. С. 15-30. URL:

<https://ccu.gov.ua/library/novitni-tehnologiyi-ta-prava-lyudyny-analiz-deyakih-krytychnyh-problem-cyrovoyi-ery>

23. Гоцуляк Ю. Історико-національні основи правового буття у вченні Ф. К. фон Савіньї. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 16–22.

24. Гоцуляк Ю. Правове буття у доктрині юридичного позитивізму. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 23-28.

25. Гришук О., Слюсарчук Х. Ліберальний комунітаризм як філософія правового розвитку постмодерного суспільства. *Український часопис конституційного права*. 2018. Ч. 1. С. 19-27.

26. Громовчук М.В., Белов Д.М. Гуманізм як філософсько-правова категорія в умовах формування нової парадигми в праві. *Аналітично-порівняльне право*. 2022. № 3. С. 301–310. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/55.pdf>

27. Гуменюк Т. Концепти функціонування сучасної юридичної науки. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 188-192.

28. Дейнеко Д.О. Поняття "європейське право" та "європеїзація" правової системи України. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2019. Вип. 10. С. 79-87.

29. Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика ; за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 226 с.

30. Динник І.П. Становлення взаємовідносин держави та суспільства: історико-методологічний аналіз. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 10. С. 106-109.

31. Духневич А.В., Спесівцев Д.С. «Юридичні інновації» як освітній компонент (навчальна дисципліна). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №4. С. 156-160. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/37.pdf

32. Електронна демократія : навч. посіб. / Н. В. Грицяк, С. Г. Соловійов; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. К. : НАДУ, 2015. 66 с.

33. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посіб. / І. Ю. Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Резніков ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 495 с.

34. Жаровська І.М. Сучасна теорія держави і права: традиційність та новаторство підходів. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 252-257. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_43.

35. Завальнюк В. Витоки юридичної антропології в Україні. *Юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 5-14.

36. Заславська О. О. Віртуалізація простору політичної комунікації: особливості та тенденції. *Грані*. 2016. № 8. С. 90–99.

37. Інноваційне право: науково-практичний посібник за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського, О. В. Розгон. Харків: Право, 2019. 246 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6707>

38. Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Юриспруденція: від витоків до сучасності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 3. С. 32–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_3_7
39. Качур В., Козін С. Методологічна функція теорії держави і права. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 1. С. 68–73.
40. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33–46.
41. Коваль М. Електронна особистість: навіщо ЄС обговорює права робітників. Європейська правда. 24.01.2017. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/01/24/7060539/>
42. Козін С. Випадковості як складовий елемент предмета теорії держави і права. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 2. С. 116–123.
43. Козинець О., Приходько В. Держава та право у вченні Ш.Л. Монтеск'є. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. 31 (70), № 1. С. 26–31.
44. Козинець О. Г., Приходько В. О. Становлення та розвиток теорії поділу влади в історії світової політико-правової думки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 165–169.
45. Козюбра М. Філософія права, правознавство і наука: спільні риси та відмінності. *Філософія права і загальна теорія права*. 2019. № 2. С. 128–142.
46. Копча В.В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. 2020. №1. С. 54–58.
47. Корнієнко Г. П. Обґрунтування прав людини: від класичного до сучасного лібералізму. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 295–304.
48. Косілова О.І. «Озброєна демократія» – засіб проти авторитаризму? *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 78–82. URL: http://lsej.org.ua/7_2023/16.pdf
49. Котуков О.А. Генезис наукових ідей щодо обмеження публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2 (50). С. 1–8.
50. Кравцов І.В. Класифікація правових цінностей та її значення для правової теорії і практики. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С.51–55.
51. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2015. 488 с.
52. Кривицький Ю.В. Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. №2. С. 90–101.
53. Крижова О. Г. Структура принципу верховенства права: аналіз крізь призму його правозастосування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 149–153.
54. Кудря І. Г. Політична теорія легізму. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філософські науки*. 2018. Том 29 (68), № 1. С. 26–29.

55. Куц Г. М. Домінантні ідеї правового лібералізму в європейському просторі: політико-ментальний вимір. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 59. С. 73-84.
56. Кучук А.М. «Правова система» і «legal system» у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2018. № 1. С. 9-17.
57. Львова О. Л. Ідея влади в часи реформації: Ян Гус, Мартін Лютер, Жан Кальвін. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 76-84.
58. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види. Харків: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.
59. Ляшенко Р. Солідаризм: сутність та перспективи реалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2019/1. №4. С. 187-190.
60. Манько Д. Г. Юридичні технології: поняття й особливості співвідношення із суміжними категоріями. *Наук. вісн. Міжнародн. гуманітар. ун-ту. Серія: «Юриспруденція»*. 2019. Вип. 37. С. 6–9.
61. Марченко О.В. Філософія права: навч. посібник. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 304 с.
62. Мерник А.М., Кузьміна В.О., Бурлаков Б.М. Обмеження прав і свобод людини в сучасних умовах: теоретичний і практичний аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №2. С. 42-46.
63. Методологія в праві: монографія / [І.Безклубий, І.Гриценко, М.Козюбра та ін.]; за заг. ред. І.Безклубого. Київ, Грамота, 2017. 658 с.
64. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, А. П. Овчиннікова та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2019. 420 с.
65. Меленко С.Г. Давньогрецькі витоки української філософсько-правової думки. Чернівці, 2013. 432 с.
66. Міхайліна Т. Правосвідомість у правовій системі: кібернетичний та синергетичний аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8. С. 150-155.
67. Назаренко О. А. Історія становлення політичної системи суспільства: теоретико-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2017. №3. С. 30–35. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_1/8.pdf
68. Налуцишин В. В. Філософсько-правове розуміння соціального контролю та правового порядку у творчості Ф. Бекона, Т. Гоббса, Д. Локка та Г. Гроція. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. № 3. С. 75-79.
69. Налуцишин В. В. Формування філософсько-правових уявлень про правовий порядок у Стародавньому Римі. Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. *Право і суспільство*. 2017. № 4. С. 7-10.
70. Нетреб'як О. Сутність та значення правової герменевтики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №5. С.189-192. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_5_43.

71. Олійник Ю.В. Розвиток політико-правових ідей щодо концепції захисної демократії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №2. С.68-75.

72. Омельчук О. М., Олійник У. М. Особливості формування парадигми права на свободу совісті та релігії в філософії права епохи Реформації. *Теорія держави і філософія права*. 2017. Вип. 2. С. 6-13.

73. Онищук І. І. Правове регулювання технологій штучного інтелекту: теоретико-прикладні та етичні засади. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 3. С. 50–57.

74. Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень / За заг. ред. В.В. Кузьменка. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний ун-т внутр. справ, 2015. 246 с.

75. Очколяс Д. Природа та структура теоретичної юридичної науки. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 193-199.

76. Павло П. Філософсько-правові принципи середньовіччя як фундамент християнського індивідуалізму. *Теорія держави і права*. 2020. Вип. 7. С. 270-275.

77. Павлюк А. Правова реальність як нормативно–ціннісна та/або метанормативна система. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 107-120.

78. Плавич В.П. Нове розуміння сутності і моделей сучасного права: особливості та тенденції розвитку. *Правова держава*. 2020. Вип. 37. С. 17-29.

79. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28. № 1. С. 15–23.

80. Петров Р. А., Головка-Гавришева О. І., Кузьо М. С., Черніков Д. О. Інституційне та правове забезпечення європейської інтеграції України: виклики і завдання. Фонд ім. Фрідріха Еберта, Представництво в Україні, 2015.

URL :
<http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/europav2015.pdf>.

81. Пилипишин П. Б. Філософсько-правова рефлексія індивідуалізму в античній класиці. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 15-21.

82. Пильгун Н.В., Бурбеза В.В. Поняття «механізм держави» в сучасній юридичній думці. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 46-51.

83. Плавич В.П. Нове розуміння сутності і моделей сучасного права: особливості та тенденції розвитку. *Правова держава*. 2020. Вип. 37. С. 17-29.

84. Політика, право і влада в світлі правової політології ; за ред. І.О. Кресіної. Київ: ІДП імені В.М. Корецького НАН України, 2022. 370 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/naukovi_viddili_instutyty/politika_-_pravo-i-vlada-v-svitli-pravovoyi-politologiyi-_monografiya_.pdf

85. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів: «Новий Світ-2000», 2017. Т. 2. 535 с.

86. Попович Т. П., Телеп Ю.В. Концепція правової держави у творчій спадщині І. Канта: окремі аспекти. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 15–16 лютого 2019 р), ДВНЗ "Ужгородський національний університет". Ужгород, 2019. С. 20-23.

87. Попович Т.П. Юридичний обов'язок як правова цінність. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 43–47.

88. Почепцов Ю. Ефективність і дієвість права: теоретико-правові основи критеріїв виміру. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 3. С. 33–36. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/3/part_1/7.pdf

89. Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри: Статті учасників I Міжнародного круглого столу (м. Львів, 28-29 жовтня 2016 року). Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2017. 364 с.

90. Правозастосування : навч. посіб. ; О. А. Назаренко та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.

91. Право і прогрес: запити громадянського суспільства ; за заг. ред. Н.М. Оніщенко. Київ : НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2020. 368 с.

92. Протосавіцька Л. Конституційна цінність прав людини на шляху розбудови сучасних форм партиципаторної демократії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право*. 2017. Т. 1, № 47. С. 81–84.

93. Пучков О. Поняття та ознаки сучасного правопорядку у сфері національної безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 248–252.

94. Радутний О. Е. Штучний інтелект, інформаційна безпека та законотворчий процес (кримінально-правовий аспект). *Інформація і право*. 2018. № 1 (24). С. 149–158.

95. Реньов Є.В. Шлях України до консолідованої демократії: проблеми, перспективи та світовий досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 64. С. 381-385.

96. Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти: монографія. К. КНЕУ, 2021. 407 с.

97. Рябовол Л.Т. Державний суверенітет: наукові підходи до визначення поняття і ступеня обмежень в умовах глобалізації. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Вип. 3 (43). С. 262-266.

98. Рябовол Л. Передумови й чинники становлення вітчизняної загальнотеоретичної юриспруденції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 182-187.

99. Скиба Е. К. Філософські основи пізнання правової реальності. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 132 с.

100. Сковронський Д. М. Ідея та визначення соціальної держави у історіографічному аспекті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2015. № 825. С. 217-223.

- 101.Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. Х. : Право, 2015. 192 с.
- 102.Сопілко І.М., Череватюк В.Б. Тенденції розвитку юридичної науки в ХХІ столітті. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 2. С. 155-158. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_2_31.
- 103.Стефанчук Р. Інформаційні технології та право: quo vadis? *Право України*. 2018. № 1. С. 30–50.
- 104.Сторожук Д.А. Онтологія правового прогресу через призму типології праворозуміння. *Університетські наукові записки*. 2018. № 66. С. 167-179. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1770.pdf>
- 105.Стукалов А. В. Сучасна соціальна держава як результат історичного розвитку концепту ідеальної держави Платона. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1 (11). С. 127-136.
- 106.Тарахонич Т.І. Методологічний інструментарій наукового пізнання. *Правова держава*. 2017. Вип.28. С.118-126.
- 107.Турчак О. В. Взаємодія канонічного та публічного права середньовічної доби: політико-правовий вимір. *Південно-український правничий часопис*. 2020. С. 159-164.
- 108.Удовика Л. Г. Формування теорії правової системи у юридичній науці (частина 1). *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 12-20. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2019_3_4.
- 109.Удовика Л.Г. Формування теорії правової системи у юридичній науці (Частина 2). *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 26-33.
- 110.Фаст О.О. Внесок Фоми Аквінського у формування концепції верховенства права. *Науковий вісник УжНУ. Серія: «Право»*. 2017. Вип. 43. Том 1. С. 44- 47.
- 111.Фаст О. О. Поняття «право» і «закон» у філософсько-правовій думці європейського середньовіччя. *Право і суспільство*. 2017. № 1, ч. 2. С. 47-51.
- 112.Фаст О. О. Розвиток уявлень про межі державної влади в середньовічній Європі. *Правова позиція*. 2020 № 2 (27). С. 15-20.
- 113.Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції / пер. з англ. Р. Корнута. Київ : Наш Формат, 2019. 576 с.
- 114.Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / пер. з англ. Р. Корнута, Т. Цимбал. Київ : Наш Формат, 2019. 608 с.
- 115.Шутак І. Юридична техніка і технологія в галузях права: теорія і практика застосування. *Верховенство Права*. 2017. № 2. С. 30-35.
- 116.Щамбура Д. «Живе право» Є.Ерліха та його сучасна інтерпретація. *Часопис Київського університету права*. 2019/2. № 4. С. 61-67.
- 117.Явір В.А. Політико-правова система крізь призму системного підходу. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 67. С. 34–39.
- 118.Calo R. Robots in American Law. *Legal Studies Research Paper*. 2016. No.04. URL: <http://ssrn.com/abstract=2737598>

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

1. Всеукраїнська електронна бібліотека - <http://youalib.com>
2. Електронні ресурси Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua/e-resources>
3. Інтернет-видання "Юриспруденція On-line" - <http://www.lawyer.org.ua>
4. Національна парламентська бібліотека України - <http://nplu.org/>
5. Студентська електронна бібліотека - <http://student-library.net/>
6. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
7. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>